

Andrzej BONUSIAK

<https://orcid.org/0000-0003-3859-4521>

„Kurier Wileński” o drodze Europy Środkowo-Wschodniej do bezpieczeństwa 1989–1999

Streszczenie

Artykuł analizuje, w jaki sposób „Kurier Wileński” – największe czasopismo polskojęzyczne w byłym ZSRR – prezentował zagadnienia związane z polityką międzynarodową doby lat 90. XX w. Przedstawiono sposób przedstawiania treści i określono główne obszary zainteresowania redakcji. Bazą do rozważań była analiza zawartości tematycznej dziennika.

W wyniku analizy ustalono, że gazeta prowadziła działalność nastawioną na realizowanie perspektywicznych celów państwa litewskiego – budowy niepodległej, demokratycznej i bezpiecznej ojczyzny, która zapewniałaby szanse rozwoju także zamieszkującym na jej terenie Polakom. Stwierdzono również, że zgodnie ze specyfiką tytułu gros zamieszczanych na jego łamach tekstów miał charakter informacyjny, a opracowań analitycznych czy komentujących było niewiele i często były one przedrukami lub miały formę wywiadów.

Słowa kluczowe: „Kurier Wileński”, bezpieczeństwo, lata 90. XX w., publicystyka.

Wstęp

Celem artykułu jest przedstawienie i ocena sposobu informowania czytelnika litewskiego „Kuriera Wileńskiego”¹ o przemianach mających miejsce w Europie środkowo-wschodniej i na świecie w ostatnim dziesięcioleciu XX w. Zada-

¹ „Kurier Wileński” (dalej: „KW”) wychodził w Wilnie jako polskojęzyczna gazeta Rady Najwyższej Litwy. Z tego powodu może on być traktowany jako przedstawiciel oficjalnego stanowiska władz tego państwa. Ta sytuacja uległa zmianie dopiero w dniu 1 lipca 1995 r., kiedy to ukazał się pierwszy „samodzielny” numer dziennika; „KW”, 1 lipca 1995. Pierwotnie dziennik publikował dla środowiska polskiego w ZSRR, ze szczególnym uwzględnieniem Litwy, ale kolportowany był w całym państwie. W okresie przeobrażeń ukazywał się najpierw pod tytułem „Czerwony Sztandar”, aby na początku roku 1990 zmienić go na „Kurier Wileński”; „KW” za lata 1990–1995 (analiza zawartości informacji odredakcyjnych). Szerzej na temat gazety zob.: *Kronika na gorąco pisana: „Czerwony Sztandar” – „Kurier Wileński” 1953–2003*, red. J. Sienkiewicz, Wilno 2003; „Czerwony Sztandar” (dalej: „CzSz”) za lata 1989–1990; „Kurier Wileński” za lata 1990–1999.

nie to jest istotne w kontekście roli przypisywanej mediom uznawanym za „czwartą władzę”².

Analizowane lata przyniosły wydarzenia, które były przedmiotem zainteresowania ówczesnych mediów, a obecnie naukowców dążących do poznania przyczyn, przebiegu i rezultatów takich wydarzeń, jak: zjednoczenie Niemiec³, rozpad Związku Radzieckiego⁴, pokojowej ekspansji NATO realizowanej między innymi dzięki „Partnerstwu dla Pokoju” i rozszerzenie samych struktur Sojuszu Północnoatlantyckiego na dawny obszar wpływów Moskwy⁵, czy, mówiąc ogólnie, koniec „zimnej wojny” i wzrost znaczenia Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej, Rady Europy oraz związane z tym zmiany w polityce międzynarodowej⁶. Dążąc do lepszego poznania ówczesnej rzeczywistości, ba-

² Jego głównym środowiskiem oddziaływania było miejscowe środowisko polskie, które przekraczało stan 200 tys. osób, stanowiąc blisko 7% z około trzymilionowej populacji tego kraju; *Demografinė situacija Lietuvoje 1990–2002 Demographic situation in Lithuania*, Vilnius 2003, s. 5; *Gyventojai pagal lyti, amžių, tautybę, ir tautybę. Population by Sex, Age, Nationality and Religion*. 2001, Vilnius 2002, s. 9, 13.

³ Wśród wydanych w Polsce warto wymienić m.in.: J. Barcz, *Sprawy polskie podczas konferencji „2+4”: potwierdzenie granicy polsko-niemieckiej i odszkodowania od Niemiec: studium z historii dyplomacji i prawa międzynarodowego*, Warszawa 2021; *Droga Niemców do ponownego zjednoczenia państwa: 1949–1990: praca zbiorowa*, red. A. Czubiński, Poznań 1991; E. Cziomer, *Polityka zagraniczna Niemiec: kontynuacja i zmiana po zjednoczeniu ze szczególnym uwzględnieniem polityki europejskiej i transatlantyckiej*, Warszawa: 2005; G. Hofmann, *Polacy i Niemcy: droga do europejskiej rewolucji roku 1989/90*, Wrocław 2018; Z. Mazur, *Droga Niemiec do zjednoczenia wewnętrznego*, Poznań 2015; J. Sawczuk, *Od status quo do planu Kohla: geneza zjednoczenia Niemiec w świetle opublikowanych dokumentów Urzędu Kanclerskiego (1989 r.)*, Opole 2005; J. Sawczuk, *Vertragsgemeinschaft 1989/1990: wzlot i upadek idei konfederacji dwu państw niemieckich*, Poznań 2013; M. Stolarczyk, *Podział i zjednoczenie Niemiec jako elementy ładów europejskich po drugiej wojnie światowej*, Katowice 1995; A. Stradowski, *Międzynarodowe aspekty zjednoczenia Niemiec*, Toruń 2010.

⁴ Szerzej m.in.: M. Głuszko, *Polska wobec rozpadu ZSRR w 1991 r.*, Sandomierz 2015; K. Karski, *Rozpad Związku Radzieckiego a prawo międzynarodowe*, Warszawa 2015; S. Kotkin, *Armagedon był o krok: rozpad Związku Radzieckiego 1970–2000*, Warszawa 2009; D.R. Marples, *Historia ZSRR: od rewolucji do rozpadu*, Wrocław 2006; *Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla Europy i świata*, cz. 1: *Federacja Rosyjska*, red. A. Jach, Kraków 2011; cz. 2: *Wspólnota Niepodległych Państw*, red. M. Smoleń, Kraków 2011; cz. 3: *Kontekst międzynarodowy*, red. J. Diec, Kraków 2011; cz. 4: *Reinterpretacja po dwudziestu latach*, red. A. Jach, M. Kuryłowicz, Kraków 2012.

⁵ Na rynku polskim dostępne są m.in.: J. Grzebielucha, *Bezpieczeństwo Polski a członkostwo w NATO 1989–1999*, Piła 2008; J. Kaczmarek, A. Skowroński, *NATO – Europa – Polska*, Wrocław 1998; J. Kaczmarek, *NATO w systemie bezpieczeństwa świata*, Wrocław 1998; K. Kowalski, *Polityczne i ekonomiczne aspekty przystąpienia Polski, Czech i Węgier do NATO w prasie amerykańskiej na przykładzie publikacji tygodników „Time” i „Newsweek”*, Łódź 2021; R. Kupiecki, *NATO u progu XXI wieku*, Warszawa 2000; P. Mickiewicz, *Polska droga do NATO: implikacje polityczne i wojskowe*, Toruń 2005; M.A. Wilk, *Nowi członkowie nowego NATO*, Warszawa 2002; *Wymiar wschodni NATO*, red. P. Gas, W. Unge, Kraków 2006; Wychodziło specjalne wydawnictwo poświęcone kwestiom Sojuszu: „Blżej NATO: biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej”, red. B. Szlupczyńska, Warszawa 1997–1999.

⁶ Na ten temat dostępne są po polsku m.in.: W. Baluk, *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwo krajów Wspólnoty Niepodległych Państw*, Wrocław 2008; *Bezpieczeństwo europejskie: koncep-*

dano działalność polityków⁷, publikowano dokumenty wypracowywane przez różne państwa i sojusze⁸, a wreszcie te sankcjonujące powstanie czy też odbudowę niepodległych państw na gruzach ZSRR⁹.

Media w ZSRR uzyskały nowe możliwości działania w okresie gorbaczowowskim, kiedy to prasa miała niespotykane wcześniej możliwości wypowiedzi. Dotyczyło to również „KW”, choć jego redaktorzy musieli liczyć się z koniecznością dostosowywania tych wypowiedzi do sytuacji mającej miejsce na terenie Litwy i Związku Radzieckiego. Nie było to więc położenie idealne, ale i tak zdecydowanie lepsze niż w czasach wcześniejszych „genseków”. Ogólnie, redakcja starała się podkreślać interesy Polaków nad Wilią, jednocześnie opowiadając się za niepodległością Litwy i pełnią praw dla mniejszości narodowych w demokratycznym państwie. Starano się zwalczać istniejące stereotypy i promować zbliżenie litewsko-polskie¹⁰.

„Kurier” informował o wydarzeniach poprzez publikowanie tekstów, których zadanie było ograniczone do wypowiedzi na temat: co? gdzie? kiedy? Nie jest to dziwne, ponieważ był on z założenia tytułem specjalizującym się w kwestiach mniejszości polskiej i do realizacji tego zadania miał dobraną kadrę. Z tego powodu zagadnienia międzynarodowe przybliżał poprzez przedruki z wydawnictw specjalistycznych lub wywiady¹¹.

cje, instytucje, implikacje dla Polski, red. J. Czaputowicz, Warszawa 1997; M. Piwowar, *Ewolucja partnerstwa Sojuszu Północnoatlantyckiego z Federacją Rosyjską 1994–2006*, Warszawa 2006. I.D. Górewicz, *Stosunki niemiecko-rosyjskie: 1989–1999*, Warszawa 2001; K. Adelman, *48 godzin, które zakończyły zimną wojnę*, Poznań 2022.

⁷ W Polsce dostępne są m.in. monografie: A. Stępień-Kuczyńska, *Gorbaczow: pieriestrojka i rozpad imperium*, Łódź 2020; A. Bartnicki, *Borys Jelcyń: studium politycznego upadku*, Białystok 2024; P. Kengor, *Ronald Reagan i obalenie komunizmu: zbliżenie na Polskę*, Warszawa 2007; J. O’Sullivan, *Prezydent, papież, premier: oni zmienili świat*, Warszawa 2007.

⁸ Między innymi: *Stosunki NATO – Federacja Rosyjska w świetle dokumentów*, tłum. R. Kupiecki, M. Menkiszak, Warszawa 2018; *Polityka bezpieczeństwa państw bałtyckich*, J. Kozakiewicz, A. Olechowski (Wstęp do źródeł), Kraków 2003; *Polska wobec zjednoczenia Niemiec 1989–1991: dokumenty dyplomatyczne*, red. W. Borodziej, D. Pick, Warszawa 2006.

⁹ Przykładowo w języku polskim: R. Kłaczyński, A. Grochal, *Republiki bałtyckie: Litwa, Łotwa, Estonia na drodze do budowy niepodległości: studium politologiczne*, Kraków 2020; G. Rdzanek, *Miejsce Litwy, Łotwy i Estonii w polityce wojskowej Danii w latach 1993–2000*, Wrocław 2003; W. Siwiński, *Litwa – droga do niepodległości*, Warszawa 1990; W. Żebrowski, *Współczesne systemy polityczne Litwy, Łotwy i Estonii: podobieństwa i różnice*, Olsztyn 2004.

¹⁰ „CzSz”, za lata 1989–1990; „KW” za lata 1990–1999 – analiza zawartości tematycznej.

¹¹ Tylko w jednym wybranym przykładowo roku 1996 takie informacje pojawiały się praktycznie w co 2–3 numerze gazety (czasami po kilka jednocześnie). W przypadku kiedy na świecie coś się działo – pucz moskiewski, rozpad Jugosławii, itp. liczba tych materiałów jeszcze bardziej wzrastała; por. „KW” 1996: nr 4, 6, 9, 13–15, 21, 23, 24, 30, 33, 34–36, 45, 47, 55, 56, 59, 61, 62, 65, 66, 70, 74–76, 87, 95, 98, 99, 101, 104, 107–110, 115, 120, 124, 130, 133, 135–138, 141, 145, 148, 157, 161–164, 166, 167, 169, 173, 181, 183–185, 188, 189–191, 196, 200, 202, 204, 205, 208, 212, 219, 222, 228–232, 234, 237, 238, 241–243, 245, 246, 248.

Publicystyka

Na łamach „Kuriera” dominowały teksty informujące, w których nie było zazwyczaj komentarza albo był on ograniczony do ogólnej oceny. Takie pozycje stanowiły absolutną większość publicystyki międzynarodowej. Najwięcej było różnego typu oświadczeń i wypowiedzi władz litewskich, zaczynając od prezydenta czy przewodniczącego Rady Najwyższej, na oświadczeniach deputowanych-posłów kończąc. Ich wypowiedzi dotyczyły spraw istotnych dla funkcjonowania państwa w ówczesnych warunkach geopolitycznych. Najwięcej było wśród nich tekstów prezentujących zdanie tych polityków, którzy kierowali budowaniem struktur niepodległego państwa, jego polityką wewnętrzną i zagraniczną oraz wypowiedzi parlamentarzystów: ustaw i oświadczeń¹².

Znajdowały się wśród nich informacje odredakcyjne o wydarzeniu – konferencji, spotkaniu czy przedstawienie wypowiedzi ważnej osoby. Z racji na cykl wydawniczy takich wypowiedzi było mnóstwo, co poważnie utrudnia ich analizę. Niemniej można określić, co było dla „Kuriera” najważniejsze. Po pierwsze były to kwestie wewnętrzne – gazeta, w związku z tworzeniem się struktur państwowych, publikowała przyjmowane ustawy czy zarządzenia. Dokumenty te dotyczyły *de facto* całego życia suwerennego kraju, od podatków zaczynając, na kwestiach administracyjnych kończąc. Pomijając sam fakt powstawania suwerennej jednostki

¹² A. Brazauskas, *Oświadczenie prezydenta Republiki Litewskiej*, „KW”, 25 sierpnia 1993; *Budżet ochrony kraju i perspektywy integracji z NATO*, KW”, 13 listopada 1998; *Deklaracja o samodzielności Komunistycznej Partii Litwy*, „CzSz”, 21 grudnia 1989; *Deklaracja Rady Najwyższej Litewskiej SRR O suwerenności państwowej Litwy*, „CzSz”, 19 maja 1989; *Doroczny raport prezydenta republiki w Sejmie. Integracja z Europą pozostaje naszą główną strategią*, „KW”, 22 lutego 1995; ELTA, *Konferencja prasowa W. Landsbergisa*, 30 sierpnia 1991; „*Eurosceptyzm zagraża bezpieczeństwu Litwy*”... — uważa poseł V. Piečkaitis, „KW”, 14 czerwca 1995; K. Bobelis o polityce zagranicznej. *Nie jest tak źle, jak pisze prasa*, „KW”, 1 marca 1995; *Mgliste perspektywy członkostwa*, „KW”, 16 marca 1999; *Odezwa Rady Państw Bałtyckich Do przywódców państw-sygnatariuszy Wspólnoty Niepodległych Państw w sprawie bezzwłocznego i całkowitego wycofania sił zbrojnych byłego Związku Sowieckiego z Łotwy, Estonii i Litwy*, „KW”, 7 stycznia 1992; *O wnioskach komisji badania układów niemiecko-radzieckich 1939 roku i ich skutków. Referat przewodniczącego komisji, prezydenta Litewskiej Akademii Nauk, deputowanego Jurasza Pożely*, „KW”, 9 lutego 1990; *O dążeniu Litwy do NATO*, „KW”, 21 maja 1997; *Oświadczenie prezydenta Republiki Litewskiej Algirdasa Brazauskasa W sprawie członkostwa Litwy w NATO*, „KW”, 6 stycznia 1994; *Przemówienie przewodniczącego Rady Najwyższej Republiki Litewskiej Vytautasa Landsbergisa w Telewizji Litewskiej 31 grudnia 1991 r.*, „KW”, 3 stycznia 1992; *Roczne sprawozdanie Prezydenta RL. „Tak się nie stanie, że pewnego ranka obudzimy się obywatelami Europy”*, „KW”, 17 lutego 1996; „*Rosja nie może stosować dyskryminacji wobec Litwy*...”, „KW”, 28 stycznia 1995; *Rosja zastanawia się nad sankcjami ekonomicznymi wobec Łotwy*, „KW”, 19 marca 1998; *Anty-NATO*, „KW”, 30 listopada 1996; L. Vilkas, *Opinie. Struktury NATO a Litwa*, „KW”, 31 maja 1997; *Litwa musi dążyć do Europy bez balastu...*, „KW”, 30 listopada 1994; *Vytautas Landsbergis o polityce zagranicznej. Niezdecydowanie i dwuznaczność budzą zaniepokojenie opozycji*, „KW”, 21 lutego 1995.

politycznej, nie miało one jednak wymiaru ponadpaństwowego w rozumieniu tej analizy¹³.

W zakresie międzynarodowym najważniejsza była sytuacja w ZSRR – Rosji. W rezultacie zamieszczano wypowiedzi przywódców tego państwa, wymieniano i omawiano podejmowane w nim decyzje czy ustawy – szczególnie wówczas, kiedy Litwa była częścią rozpadającego się imperium. Publikacje zasadniczo dotyczyły kształtowania się stosunków pomiędzy Moskwą a Wilnem. Układów, które nie miały charakteru partnerskiego i przynajmniej w początkowym okresie świadczyły o całkowitym zdominowaniu ich przez większego i silniejszego partnera¹⁴. Szeroko informowano o kolejnych nieudanych rozmowach pomiędzy przedstawicielami Moskwy i Wilna. Publikowano pełnotekstowe wersje podpisanych dokumentów i omawiano dziesiątki oświadczeń – zarówno tych przedstawiających politykę litewską, jak i radziecką, a później rosyjską¹⁵.

¹³ Rozwój sytuacji na Litwie mógł jedynie przyspieszyć procesy mające miejsce na terenach ZSRR, a później obszaru postradzieckiego, ale nie miały „mocy sprawczej”. Sprawy ważne dla Litwinów, dla Kraju Rad były mało istotne z racji na potencjał republiki i jej położenie. Ważne było to, że ktoś zdecydował się na walkę o samodzielność, co było *novum*, wzorem do naśladowania i było zwalczane przez Moskwę; por. „CzSz” za lata 1989–1990; „KW” za lata 1990–1999 – analiza zawartości tekstowej. Z ograniczonych możliwości własnych zdawano sobie doskonale sprawę, tak jak to wynika choćby z lektury „Czerwonego Sztandaru”, w którym znaleźć można informacje o początkach drogi do niepodległości; *Koncepcja samodzielnej KP Litwy*, „CzSz”, 29 października 1989; *Na „Szłaku Bałtyckim” cała Litwa*, „CzSz”, 24 sierpnia 1989; *Samodzielność KP Litwy – realność czy dążenie?*, „CzSz”, 8 sierpnia 1989.

¹⁴ *Bałtycki akcent moskiewskiej rebelii. Były ryski OMON miał dokonać przewrotu w Rydze*, „KW”, 8 października 1993; *Biuro Informacyjne Rządu, Sowieccy wojskowi grożą*, „KW”, 19 marca 1992; *R. Cesna, V. Landsbergis w Moskwie*, „KW”, 9 września 1992; *Deklaracja litewsko-rosyjska*, „KW”, 31 sierpnia 1993; *ELTA, „Druga Jalta” zawarta w zeszłym tygodniu?*, „KW”, 26 lipca 1994; *ELTA, W. Landsbergis o stosunkach litewsko-rosyjskich*, „KW”, 17 lipca 1992; *Komunikat o spotkaniu roboczym delegacji państwowych Federacji Rosyjskiej i Republiki Litewskiej Wilno*, 31 stycznia 1992 roku, „KW”, 4 lutego 1992; *Odpowiedź Wytautasa Landsbergisa na telegram Pawła Graczowa*, „KW”, 5 czerwca 1992; *Oświadczenie KC PZPR o sytuacji w republikach bałtyckich*, „CzSz”, 27 sierpnia 1989; *Porozumienie Republiki Litewskiej i Federacji Rosyjskiej w sprawie zasad postępowania i funkcjonowania wycofywanych jednostek, oddziałów i wojskowych sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej*, „KW”, 10 września 1992; *Protokół O trybie rozwiązywania kwestii technicznych i organizacyjnych wycofywania sił zbrojnych Federacji Rosja broni interesów Rosjan*, „KW”, 3 lipca 1993; *Rosja. Kozyriew nie odrzuca udziału Rosji w zmienionym NATO*, „KW”, 29 grudnia 1995; *Rosja. Narada wyższego dowództwa armii*, „KW”, 15 listopada 1994; *Rosja. Rozszerzenie NATO — ponowne „nie” Jelcyna*, „KW”, 20 października 1995; *J. Szostakowski, Wiraż w stosunkach litewsko-rosyjskich? Briefing w sejmie RL*, „KW”, 20 stycznia 1993; *WNP. Doktryna Jelcyna*, „KW”, 19 września 1995.

¹⁵ *J. Bielecki, Analiza Brown University i NATO. Rosja najbardziej obawia się Chin*, „KW”, 15 października 1997; *Moskwa popiera prezydenta RFSSR*, „KW”, 22 sierpnia 1991; *Groźby. Rosja broni praw swych mniejszości*, „KW”, 7 maja 1997; *Komentarze. Zawsze przeciw Zachodowi*, „KW”, 26 kwietnia 1997; *Moskwa: problem granicy nadal aktualny*, „KW”, 17 stycznia 1997; *NATO. Ofensywa Rodionowa*, „KW”, 20 grudnia 1996; *Nowa doktryna wojenna*, „KW”, 17 grudnia 1996; *Oświadczenie przywódców Państw Bałtyckich o groźbie użycia sił wojskowych Rosji na terytorium innych państw*, „KW”, 30 czerwca 1992; *Oświadczenie przywódców państw bał-*

W okresach, kiedy w Moskwie coś się działo, tytuł wręcz stawał się kalendarium wydarzeń – tak było przykładowo w przypadku przewrotów wojskowych mających miejsce w ZSRR – Rosji czy problemów związanych z powstawaniem Wspólnoty Niepodległych Państw, a w późniejszym okresie odchodzeniu Kremla od współpracy z Zachodem¹⁶.

O palmę pierwszeństwa z tekstami o wschodnim partnerze rywalizowały te dotyczące regionu bałtyckiego. Można je podzielić na trzy grupy – pierwsza to informacje o sytuacji na Łotwie i w Estonii. Pisano o współpracy republik bałtyckich, prowadzonych przez nie rozmowach, przyjmowanych dokumentach i zasadach współistnienia, o prowadzonej polityce zagranicznej i wewnętrznej, o próbach koordynowania wzajemnej polityki zarówno w stosunku do Moskwy, jak i partnerów zachodnich oraz organizacji międzynarodowych. Na łamach czasopisma publikowano i wyjaśniano decyzje podejmowane w Wilnie, Tallinie i Rydze. Informowano o polityce prowadzonej przez Moskwę wobec nich i budo-

tyckich w sprawie niepodległości Litwy, Estonii, Łotwy, „KW”, 11 maja 1991; Oświadczenie Rady Państw Bałtyckich dla krajów sygnatariuszy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w sprawie redukcji broni konwencjonalnych, „KW”, 10 listopada 1990; Oświadczenie Rady Państw Bałtyckich o działaniach ZSRR przeciwko krajom i narodom bałtyckim, „KW”, 4 czerwca 1991; Oświadczenie w sprawie Uchwały Rady Najwyższej ZSRR O zasadach referendum z 17 marca 1991, „KW” 16 kwietnia 1991; Porozumienie Republiki Litewskiej i Federacji Rosyjskiej w sprawie zasad postępowania i funkcjonowania wycofywanych jednostek, oddziałów i wojskowych sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej, „KW”, 10 września 1992; Protokół O trybie rozwiązywania kwestii technicznych i organizacyjnych wycofywania sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej z terytorium Republiki Litewskiej, „KW”, 11 września 1992; Rosja negatywnie ocenia rozszerzenie NATO. Strategiczny błąd, „KW”, 16 marca 1999; Rosja. „Moskwa przechodzi do strategii gróźb”, „KW”, 13 lutego 1997; Uchwała Rady Najwyższej Republiki Litewskiej o Ratyfikacji Umowy O podstawach stosunków międzypaństwowych między Republiką Litewską a Rosyjską Federacją Socjalistyczną Republiką Radziecką, „KW”, 21 sierpnia 1991; Uchwała Rady Najwyższej Republiki Litewskiej O Strukturach Wojskowo – Represyjnych Związku Sowieckiego na Litwie, „KW”, 22 sierpnia 1991; Uchwała Rady Państwa ZSRR O uznaniu niepodległości Republiki Litewskiej, „KW”, 10 września 1991.

¹⁶ Patrz zawartość tematyczna „KW” z okresu: sierpień 1991; listopad 1991–styczeń 1992; wrzesień–październik 1993. Przykładowe teksty powstałe w okresie „podniesionej temperatury życia politycznego” w Moskwie: *Bałtycki akcent moskiewskiej rebelii. Były ryski OMON miał dokonać przewrotu w Rydze, „KW”, 8 października 1993; Czernomyrdin o ujemnych skutkach przystąpienia krajów bałtyckich do NATO, „KW”, 7 maja 1996; J.J. Komar, Rosyjskie propozycje. Mimo wszystko integracja z NATO, „KW”, 31 października 1997; Komentarz. Rosja się izoluje, a skarży się na izolowanie, „KW”, 5 kwietnia 1997; O skutkach zamachu stanu w Związku Radzieckim dla Republiki Litewskiej, „KW”, 22 sierpnia 1991; Opinie. Polityczny charakter Związku, „KW”, 5 kwietnia 1997; Propozycje Łobowa zwiastują powrót do zimnej wojny, „KW”, 1 kwietnia 1995; Rosja chce znówelizować układ CFE, „KW”, 4 stycznia 1999; Rosja-NATO. Stanowczy sprzeciw wobec planów rozbudowy NATO, „KW”, 8 marca 1996; Rosja. Rewanż za poszerzenie NATO... Nowa broń w Kaliningradzie, „KW”, 13 czerwca 1998; Rosja. Kreml przystępuje do budowy Układu Moskiewskiego? „KW”, 28 marca 1996; Rosja zrywa współpracę z NATO, „KW”, 19 grudnia 1998; Unia. Układ o Związku Rosji i Białorusi, „KW”, 3 kwietnia 1997; W Rosji są dwie armie — Graczowa i Jerina, „KW”, 7 kwietnia 1995; Warunki dla NATO, „KW”, 17 grudnia 1996; M. Wągrowa, Jelcynowska strefa zaufania, „KW”, 9 grudnia 1997.*

wano poczucie wspólnych losów narodów zamieszkujących w tym regionie. Szeroko opisywano kontakty wzajemne szczególnie wiele miejsca poświęcając działalności Rady Bałtyckiej¹⁷.

Drugim kręgiem zainteresowania były kraje skandynawskie i nordyckie – Dania, Szwecja, Finlandia, a także Islandia (która jako pierwsza oficjalnie uznała niepodległość Litwy zaraz po jej ogłoszeniu) i Norwegia. Wprawdzie te ostatnie nie leżały nad Bałtykiem, ale w znacznym stopniu koordynowały swoją politykę w stosunku do państw bałtyckich. Popierały je w zróżnicowanej formie od samego początku ruchów niepodległościowych. Można tu wskazać takie działania, jak oficjalne wypowiedzi ich władz, wsparcie charytatywne, pomoc gospodarczą i techniczną (np. w utrzymywaniu funkcjonowania elektrowni atomowej na Litwie). To właśnie te kraje najszybciej udzielały pomocy Litwie (Estonii i Łotwie), głównie ze względu na pokrewieństwo kulturowe oraz położenie geograficzne. Informacje na temat wspierania przez nie państw bałtyckich podawano również w cyklicznych sprawozdaniach, takich jak doroczne wystąpienia prezydentów, ale znajdowały się one również w informacjach od osób odpowiedzialnych za politykę ekonomiczną czy obronną¹⁸.

¹⁷ Baltija-ELTA, *Nota Estonii*, „KW”, 20 sierpnia 1992; Baltija-ELTA, *Przywódcy państw bałtyckich uzgadniają stanowiska przed konferencją helsińską*, „KW”, 9 lipca 1992; *Deklaracja o jedności i współpracy Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej i Republiki Estońskiej*, „KW”, 15 maja 1990; *Dekret Prezydenta Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich O uznaniu za nieważne Uchwały Rady Najwyższej Estońskiej SRR: „O Statusie Państwowym Estonii”*, „KW”, 15 maja 1990; ELTA, *Republiki Bałtyckie – na drodze integracji*, „KW”, 13 kwietnia 1990; *Kraje bałtyckie pełnoprawnymi członkami procesu helsińskiego*, „KW”, 12 września 1991; *Litwini pikietują w Madrycie. Sposób na NATO?*, „KW”, 9 lipca 1997; *Łotwa. Zimna wojna rosyjsko-łotewska*, „KW”, 3 kwietnia 1998; *Państwa bałtyckie nie tworzą alternatywy NATO*, „KW”, 21 grudnia 1995; *Propozycja utworzenia sojuszu obronnego państw bałtyckich „Partnerstwo dla pokoju” Jest programem usypiania*, „KW”, 1 lutego 1995; *Reakcja Estonii na sankcje Rosji*, „KW”, 3 lipca 1993; *Republiki bałtyckie koordynują swoją działalność*, „CzSz”, 22 października 1989; *Spotkanie ministrów krajów bałtyckich w Wilnie*, „KW”, 2 kwietnia 1997; *Spotkanie parlamentarzystów. Szukanie dalszych wzorów rozszerzenia NATO*, „KW”, 3 kwietnia 1997; *Układ europejski (stowarzyszony) już podpisano, ale Litwa nie jest jeszcze członkiem stowarzyszonego UE*, „KW”, 13 czerwca 1995; V. Landsbergis: *rosyjskiej presji należy przeciwstawić wspólną wolę polityczną państw bałtyckich*, „KW”, 26 lipca 1994; *Ustawa o samodzielności gospodarczej Litewskiej SRR, Łotewskiej SRR i Estońskiej SRR*, „CzSz”, 2 grudnia 1989; *W drodze do Unii Europejskiej. W którym wagonie pojedzie Litwa?*, „KW”, 15 grudnia 1994; *Zgromadzenie Bałtyckie: współpraca w imię przyszłości*, „SzCz”, 16 maja 1989.

¹⁸ ELTA, *Waga stosunków Litwy ze Szwecją*, „KW”, 20 października 1992; ITAR-TASS-ELTA, *Spotkanie premierów krajów północnych i bałtyckich*, „KW”, 20 sierpnia 1992; *Litwa-Norwegia: problemy bezpieczeństwa i obrony*, „KW”, 9 stycznia 1991; *Kraje nordyckie popierają kandydatury krajów bałtyckich*, „KW”, 14 listopada 1996; NATO – Europa – Wschód. Według duńskiego ministra Pakt Północnoatlantycki zostanie rozszerzony na wiosnę 1997 roku o trzy kraje, „KW”, 23 lipca 1996; *Polityka Zachodu wobec krajów bałtyckich, koordynowana w Sztokholmie*, „KW”, 30 marca 1994; *Prezydent Litwy podziękował Finlandii za pomoc*, „KW”, 4 kwietnia 1997; *Przywrócono stosunki dyplomatyczne z Danią i Norwegią. Rząd Polski uznaje niepodległość trzech republik bałtyckich*, „KW”, 29 sierpnia 1991; *Rosja nie może powstrzymać rozszerzania*

Do trzeciego kręgu należały Polska i Niemcy. Te ostatnie były dla „Kuriera” ważne ze względu na ich pozycję w Europie, a początkowo także i próbę historycznego rozgrywania sprawy odzyskania niepodległości w powiązaniu z problemem zjednoczenia. Jednocześnie zdawano sobie sprawę z roli Niemiec jako najsilniejszego państwa w Europie i starano się o budowanie z nimi najmniej poprawnych stosunków¹⁹.

Równie wieloaspektowa była kwestia stosunków z Warszawą. Tu problemem była zarówno przeszłość, jak i teraźniejszość. „Kurier” starał się uwypuklać to, że Polska będzie udzielać wsparcia dla wszystkich działań oznaczających osłabienie Kremla, że stoi na stanowisku nienaruszalności istniejących granic i rozbudowy europejskich struktur bezpieczeństwa. Apelował o zbliżenie między obydwojema narodami w imię przyszłości²⁰.

Oczywiście prezentowano również dane dotyczące własnej, litewskiej (i wspólnej z Estonią i Łotwą) aktywności międzynarodowej. Zarówno tej na poziomie regionalnym – dawnych republik bałtyckich ZSRR, jak i szerszej – nawet takiej o aspektach globalnych²¹.

się NATO, twierdzą ministrowie obrony krajów bałtyckich i nordyckich, „KW”, 30 maja 1996; Szwecja broni Estonii, „KW” 13 lipca 1994; „KW” za lata 1990–1999, analiza zawartości tematycznej.

¹⁹ Z jednej strony uznawano niemieckie prawo do samostanowienia, z drugiej wykorzystywano ten fakt do podkreślania losu państw bałtyckich, które pozostawały częścią ZSRR, choć ich zaboru nie uznało ani jedno wielkie mocarstwo; por. „KW” za 1990.; *Jesień Ludów*, „CzSz” 4 stycznia 1990; *Niemcy obiecały dalsze popieranie integracji państw bałtyckich z Europą*, „KW”, 30 sierpnia 1996; *Oświadczenie Rady Państw Bałtyckich w sprawie przyszłego międzynarodowego uregulowania problemu niemieckiego i rozszerzenia procesu helsińskiego*, „KW”, 7 września 1990; *Sojusz Północnoatlantycki. NATO musi być otwarte także dla krajów bałtyckich*, „KW”, 4 czerwca 1997.

²⁰ Aleksander Kwaśniewski: *Litwa i Polska mają wielkie perspektywy współpracy*, „KW”, 21 grudnia 1995; L. Brodowski, *Opinie. Dwóch do historii*, „KW”, 10 stycznia 1998; *Na marginesie wizyty A. Brazauskasa w Polsce Niestabilność polityczna w Polsce nie wpłynęła na jakość wizyty Prezydenta Litwy*, „KW”, 21 lutego 1995; W. Nentwing, K. Skubiszewski specjalnie dla „Głosu”. *Polsce groziła druga Jałta*, „KW”, 20 listopada 1997; *Obronność. Polska podzieli się doświadczeniem, uzyskanym w dążeniu do NATO*, „KW”, 27 marca 1998; PAP, 18 marca parafowano *„Traktat między Republiką Litewską a Rzeczpospolitą Polską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy”*, „KW” 19 marca 1994; *Polska przystępując do NATO nie zapomni o Litwie*, „KW”, 29 sierpnia 1995; J. Widacki, *Oświadczenie Ambasady RP w Wilnie*, „KW”, 17 stycznia 1995; *Wilnianka z Zarzecza, Zapomnieć o wzajemnych urazach*, „KW”, 19 marca 1994; *Z pobytu Józefa Oleksego na Litwie. Nic nas nie dzieli, a coraz więcej łączy*, „KW”, 19 września 1995; *Zdrowy rozsądek i czas leczą rany: Rozmowa z konsulem generalnym RP w Nowym Jorku, panem Jerzym Surdykowskim*, „KW”, 20 października 1995.

²¹ *Baltija — ELTA, Posiedzenie Rady Bałtyckiej*, „KW”, 17 marca 1992; *Baltija-ELTA, Przywódcy państw bałtyckich uzgadniają stanowiska przed konferencją helsińską*, „KW”, 9 lipca 1992; *Baltija — ELTA, Przywódcy państw bałtyckich w Ameryce*, „KW” 10 maja 1991; *Baltija-ELTA, Uchwały Rady Państw Bałtyckich*, „KW”, 13 czerwca 1991; *Deklaracja o jedności i współpracy Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej i Republiki Estońskiej*, „KW”, 15 maja 1990; *Deklaracja Rady Państw Bałtyckich w sprawie niepodległości państwowej*, „KW”, 5 lipca 1990; *ELTA, Po-*

Kolejna warstwa informacji to te dotyczące wielkich zachodnich partnerów²² – Londynu, Paryża, a w mniejszym stopniu również Rzymu. Informacje o działalności tych państw dotyczyły kilku grup zagadnień. Po pierwsze budowy stosunków międzynarodowych pomiędzy nimi a Litwą i pozostałymi państwami bałtyckimi. Po drugie były one uczestnikami i twórcami wielkiej polityki, członkami międzynarodowych sojuszy i porozumień, do których aspirowała Litwa i pozostałe kraje regionu. Redakcja starała się więc wyjaśniać i prezentować ich stanowisko. Zamieszczała informacje z międzypaństwowych spotkań, streszczano oficjalne wypowiedzi ich przedstawicieli, a także informowano o ewentualnych słowach czy też nawet aktach wspierających Wilno, Rygę czy Tallin²³. Najwięcej uwagi – co oczywiste – poświęcano Stanom Zjednoczonym, które wówczas odgrywały najważniejszą rolę na świecie²⁴.

siedzenie Rady Państw Bałtyckich, „KW”, 7 stycznia 1992; 4 czerwca 1991; 7 listopada 1992; 8 października 1991; ELTA, Przywódcy krajów bałtyckich w Helsinkach, „KW”, 2 lipca 1991; ELTA, Rada Państw Bałtyckich oświadcza, „KW”, 6 listopada 1992; Kraje bałtyckie pełnoprawnymi członkami procesu helsińskiego, „KW”, 12 września 1991; NATO. Przyjmijcie nas do Sojuszu, „KW”, 13 czerwca 1997; Oświadczenie Rady Państw Bałtyckich dla krajów sygnatariuszy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w sprawie redukcji zbrojeń konwencjonalnych, „KW”, 10 listopada 1990; Oświadczenie Rady Państw Bałtyckich o działaniach ZSRR przeciwko krajom i narodom bałtyckim, „KW”, 4 czerwca 1991; Oświadczenie Rady Państw Bałtyckich w sprawie działań wojska rosyjskiego na terytorium Państw Bałtyckich, „KW”, 2 czerwca 1992; Oświadczenie trzech premierów Kraje bałtyckie gotowe są wstąpić do UE, „KW”, 13 czerwca 1997, Rozpoczynają się wspólne ćwiczenia żołnierzy krajów bałtyckich, „KW”, 13 lipca 1994.

²² *Anglia popiera dążenia Litwy, „KW”, 14 marca 1998; ELTA, Goście z Wielkiej Brytanii na Litwie, „KW”, 14 marca 1991; ELTA, Spotkanie z premierem Wielkiej Brytanii, „KW”, 7 marca 1991; Francja. Niewielkie echa szczytu Jelcyn–Chirac–Kohl, „KW”, 28 marca 1998; Francuzi obiecują pomoc w integracji z Europą, „KW”, 3 kwietnia 1996; Wielka Brytania Rosja to kulawy niedźwiedź, „KW”, 13 lutego 1997.*

²³ *W pierwszym okresie „dobijania się do wolności”, czyli na początku lat dziewięćdziesiątych XX w., było widać, że każdą najmniejszą wypowiedź, wizytę nawet najniższej rangi polityka starano się przedstawić w taki sposób, aby pokazywać społeczeństwu, że Litwa ma oficjalne poparcie takiego czy innego państwa. Rzecz jasna niezależnie od tego, jaki był stan faktyczny. Z biegiem czasu to „mityczne” poparcie nabierało co raz bardziej rzeczywistej mocy; por. „CzSz”, za lata 1989–1990; „KW” za lata 1990–1995.*

²⁴ *Albright przeciw moratorium na rozszerzenie NATO, „KW”, 11 lutego 1998; Amerykanie wzywają do wycofania wojsk rosyjskich z Krajów Bałtyckich, „KW”, 26 sierpnia 1993; Autorytet. Kissinger o osłabieniu NATO po porozumieniu z Rosją, „KW”, 10 czerwca 1997; Clinton o kwestii rozszerzenia NATO, „KW”, 6 stycznia 1994; Clinton pozwolił Rosji paraliżować działania NATO, „KW”, 2 kwietnia 1997; Christopher popiera wycofanie wojska Rosji z państw bałtyckich, „KW”, 29 października 1993; R. Czesna, Richard Nixon: „Niepodległość Litwy jest nieuchronna”, „KW”, 27 marca 1991; ELTA, Spotkanie z Jamesem Bakerem, „KW”, 19 marca 1991; Litwa jest potencjalnym członkiem NATO, uważa sekretarz obrony USA W. Perry, „KW”, 22 listopada 1995; NATO. USA potwierdzają, że państwa bałtyckie mogą wejść do Paktu, „KW”, 21 maja 1997; Opinie Albright o przyszłości Europy, „KW”, 4 czerwca 1997; USA. Koalicja Europy Środkowej prosi B. Clintona o przyspieszenie rozszerzenia NATO, „KW”, 31 stycznia 1996; Wątpliwości senatorów co do rozszerzenia NATO, „KW”, 11 lutego 1998; Wizyty. M. Albright: „Kraje bałtyckie – poważnymi kandydatami na członków NATO”, „KW”, 15 lipca 1997; Zdaniem Amerykanów, „KW”, 17 stycznia 1997.*

Ostatnią grupę stanowiły informacje z „pola walki”. Wydarzenia bałkańskie związane z procesem podziału Jugosławii czy interwencja w Zatoce Perskiej również były „tematami dnia”. Tak jak to już pisano, przejściowo wychodziły one na pierwszy plan – nawet pokonując pod względem częstotliwości zamieszczanych materiałów te dotyczące Moskwy²⁵.

W tytule prezentowano również działalność najważniejszych struktur i programów politycznych regionu – Sojuszu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej, Rady Europy, Rady Bałtyckiej, „Partnerstwa dla Pokoju” czy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej. Jednocześnie starano się tłumaczyć czytelnikom, czym one są i jakie są ich cele. Z jednej strony podkreślano konieczność wypracowania przez świat takich zasad bezpieczeństwa, które byłyby do przyjęcia przez wszystkich zainteresowanych, ale z drugiej strony podkreślano, że w budowaniu takiej przyszłości nikt nie powinien być uprzywilejowany²⁶.

²⁵ Szczególnie dużo publikacji miało miejsce w okresie nasilania się walk w Bośni i Hercegowinie (1992–1995), a następnie działań mających miejsce w Kosowie (1996–1999). Było to bardzo widoczne w okresach bezpośredniego zaangażowania Zachodu, por. „KW” z sierpień–wrzesień 1995, styczeń 1999. Równie szeroko omawiano wojnę w Iraku (1990–1991) czy wojny na Kaukazie (głównie czeczeńską: 1994–1996).

²⁶ Aktualny wywiad o polityce NATO, „CzSz”, 26 maja 1989; Baltija-ELTA, *Delegacja Parlamentu Europejskiego na Łotwie*, „KW”, 7 maja 1993; *Bezbronna Europa?* „KW”, 14 marca 1998; Česlovas Juršenas: *Droga do zjednoczonej Europy jest długa i skomplikowana*, „KW”, 7 grudnia 1995; *Delegacja ONZ dla zbadania przebiegu wycofania wojsk z krajów bałtyckich*, „KW”, 13 sierpnia 1993; *Do NATO „krok po kroku”?* „KW”, 17 grudnia 1993; ELTA, *Brazauskas spotkał się z delegacją NATO*, „KW”, 25 czerwca 1993; ELTA, *Konferencja prasowa Manfreda Wernera*, „KW”, 18 marca 1992; ELTA, *Na Litwie przebywał prezydent Zgromadzenia Ogólnego NZ*, „KW”, 7 lipca 1993; ELTA, *Po zakończeniu spotkania helsińskiego*, „KW”, 14 lipca 1992; ELTA, *Seminarium Zgromadzenia Rady Nordyckiej*, „KW”, 18 grudnia 1991; ELTA, *Sesja Rady Europy*, „KW”, 30 września 1992; ELTA, *Spotkanie szefów państw Rady Europy*, „KW” 9 października 1993; *Generał K. Naumann: „Możecie spać spokojnie”*, „KW”, 20 października 1995; *Informuje Ministerstwo Spraw Zagranicznych Litwy: Memorandum w sprawie KBWE*, „KW”, 5 września 1990; *J. Solana nie gwarantuje szybkiego przyjęcia Litwy do NATO*, „KW”, 24 kwietnia 1998; *Komentarz. NATO i Rosja — propozycja ułożenia stosunków*, „KW”, 22 sierpnia 1996; *Litwa—Unia Europejska. Ostatni pociąg do Europy*, „KW”, 13 czerwca 1998; *Na drodze do Unii Europejskiej. Parafowano układ, który otworzy bramę do Europy*, „KW” 13 kwietnia 1995; NATO. *Gore: dostosować tempo powiększania sojuszu i rozwoju stosunków z Rosją*, „KW”, 1 marca 1995; NATO. *Sojusz Atlantycki rozszerzy się w 1998 r.*, „KW”, 14 czerwca 1995; *Nie wszyscy życzą sobie powiększania Paktu, ogień zaporowy w zachodnich mediach będzie gęstniał. Gra o NATO dopiero się zaczyna*, „KW”, 21 stycznia 1997; NTB-ELTA, *Umowa EWG z Litwą*, „KW”, 7 lutego 1992; *Obszar stabilności i bezpieczeństwa*, „KW”, 10 grudnia 1998; M. Ostrowski, *Paryż—Kijów—Tallinn. Układanie Europy*, „KW”, 10 czerwca 1997; *Pakt Stabilizacji w Europie został przyjęty przez 52 państwa*, „KW”, 22 marca 1995; *Początki realizacji „Partnerstwa dla pokoju”*, „KW” 4 lutego 1994; *Shalikashvili zaprasza na razie do „partnerstwa dla pokoju”*, „KW”, 16 grudnia 1993; *Sojusz „Partnerstwo bezpieczeństwa”*, „KW”, 16 kwietnia 1997; B. Sosno, *Litwa: droga do NATO*, „KW”, 11 października 1995; *Spojrzenie na nowy układ europejski*, „KW”, 13 grudnia 1991; *Spotkanie M. Gorbaczowa z J. Bakerem*, „CzSz”, 13 maja 1989; *Umowa między Litwą i UE*, „KW”, 22 czerwca 1995; M. De Winc, *Cena nierozszerzenia NATO*, „KW”, 6 września 1997; *W Sejmie Ratyfikowano Konwencję Rady Europy*, „KW” 15 stycznia 1997; *Wrażenia z pobytu*

Obok materiałów informacyjnych zamieszczano także szersze teksty prezentujące opinie na temat przyszłości. Były to wypowiedzi analityków, redaktorów, polityków itp. oceniających, jak dane wydarzenie wpłynie na dalsze losy świata, Europy, ZSRR – Rosji, państw bałtyckich czy Litwy. Pewna ich część była odredakcyjna, choć publikowano również wypowiedzi gości. Do tej grupy należy także zaliczyć szereg przedrukowywanych tekstów. Ogólnie jednak takich opracowań było niedużo, całkowicie dominowała warstwa informacyjna, co jest zrozumiałe z racji profilu tytułu²⁷.

W „Kurierze” zamieszczano także rozmowy, wypowiedzi i wywiady mające bezpośrednio oddziaływać na czytelnika. Można je podzielić na dwie grupy, emocjonalne prolitewskie często wprost antyrosyjskie i... całkowite ich przeciwieństwo. W tym drugim przypadku sięgano po wypowiedzi i rozważania rosyjskie, ale redaktorom nie chodziło o zapewnienie „równych” szans wypowiedzi, ale o pokazanie, jakie są dalekosiężne cele różnych grup politycznych mających wpływ w Moskwie oraz uzmysłowienie, jakie mogą być skutki ich wspierania czy tylko tolerowania działalności ich miejscowych sojuszników. W rzeczywistości więc chodziło o wywołanie poczucia zagrożenia i mobilizację społeczną wokół zrozumiałego dla wszystkich celu kreowania niepodległej ojczyzny²⁸.

w siedzibie NATO. Drzwi do NATO są otwarte, „KW”, 13 października 1995; Wywiady NATO nie jest naszym wrogiem, „KW”, 7 lutego 1997; Zachodni analitycy nie przepowiadają Litwie szybkiego członkostwa w NATO, „KW”, 21 stycznia 1997; Zaproszenie do sojuszu atlantyckiego krajów z Europy Środkowej bardzo osłabiło międzynarodową pozycję Moskwy. Wielki nieobecny, „KW”, 5 sierpnia 1997.

²⁷ Bielawska J., *Którędy prowadzi droga do Europy?* „KW” 4 października 1991; *Czy dojdzie do nowej, Jałty?* Kto traci Środkową Europę? „KW”, 6 stycznia 1994; *Dziennik amerykański o sytuacji w krajach bałtyckich*, „KW”, 20 grudnia 1990; *„Europa wielu narodów będzie mozaiką międzynarodową”*. Wywiad z prof. Zbigniewem Brzezińskim w salonie politycznym radia „Znad Wilii” przeprowadził Czesław Okińczyc, „KW”, 2 maja 1995; B. Genzelis, *Polityka i geopolityka*, „KW”, 15 grudnia 1993; *Komentarz. Brzeziński wskazał Rosji jej miejsce w szeregu*, „KW”, 7 stycznia 1998; Cz. Miłosz, *Nacjonalizm i Bałtowie*, „KW”, 8 grudnia 1993; „KW”, 9 grudnia 1993; idem, *Wizja Europy Środkowo-Wschodniej Jerzego Giedroycia była niemal prorocza*, „KW”, 5 lipca 1997; 8 lipca 1997; P. Reddaway, *Przyszłość ZSRR? Amerykańska prognoza*, „CzSz”, 6 stycznia 1990 [przedruk za „Forum” z dnia 24–31 grudnia 1989, tekstu opublikowane w „The Washington Post”, 27 listopada 1989]; J. Romancow, *Drogą wielkich przemian*, „CzSz” 3 stycznia 1990; *„Rosja nie jest przypadkiem psychiatrycznym”*. Radek Sikorski rozmawia z dr Henrym Kissingerem, „KW”, 7 października 1994; „KW”, 8 października 1994; *Rozmowa. Profesor Zbigniew Brzeziński. NATO jest dla wszystkich*, „KW”, 1 lipca 1998; J. Szostakowski, *Zbieżności i rozbieżności*, „KW”, 25 lutego 1992; TASS, *O problemach Europy*, „CzSz” 20 stycznia 1990; J. Tomaszewicz, *A po co nam ta Europa?* „KW”, 25 marca 1993; *„Wierzę w Wolną Europę”*. Rozmowa z Janem Nowakiem-Jeziorańskim, Dyrektorem Krajowym, Kongresu Polonii Amerykańskiej, konsultantem Rady Bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych. Rozmawiał Józef Szostakowski, „KW”, 5 czerwca 1991.

²⁸ ITAR-TASS-ELTA, *L. Majorow o wycofaniu wojsk z krajów bałtyckich*, „KW”, 25 sierpnia 1993; *O skutkach zamachu stanu w Związku Radzieckim dla Republiki Litewskiej*, „KW”, 22 sierpnia 1991; *Obawy prasy rosyjskiej przed zbliżaniem się NATO do granic Rosji*, „KW”, 16 września 1993; *Oświadczenie Władysława Kostikowa*, „KW”, 6 stycznia 1994; *Początek nowej polityki*

Wnioski

Ogólnie oceniając wypowiedzi zamieszczane na łamach „Kuriera”, trzeba stwierdzić, że najważniejsze były dla niego wszelkie kwestie bezpośrednio związane z niepodległością i bezpieczeństwem międzynarodowym Litwy i regionu. To z tego punktu widzenia prezentowano teksty odredakcyjne. To do niego dobierano rozmówców i treści. Każda informacja i artykuł budowały świadomość konieczności samodzielnego bytu państwowego, a następnie po jego uzyskaniu pokazywały, gdzie znajduje się przyszłość. Początkowo popularyzowano ideę włączania się do struktur mających zagwarantować pokój, takich jak Rada Europy, KBWE czy „Partnerstwo dla Pokoju”. Wspierano rozmowy dwustronne i promowano zawieranie porozumień sankcjonujących pokojowy sposób rozwiązywania wszystkich problemów. W połowie dekady, kiedy Rosja zdecydowała się pójść własną drogą, zaczęto popularyzować przynależność do UE i NATO, które to idee zastąpiły koncepcje neutralności i utrzymywania maksymalnie dużego dystansu od Kremla.

Omówiony kierunek działalności publicystycznej gazety jest zrozumiały. Kolejne, dominujące wątki narracji logicznie wynikają ze zmieniającego się położenia Litwy i jej najbliższych sąsiadów. Ze zmiany sytuacji międzynarodowej w regionie i na całym świecie. Małe państwa – a takim była Litwa – nie miały możliwości kształtowania swojej polityki w sposób całkowicie samodzielny. Musiały brać pod uwagę własny potencjał i geopolitykę. Wychodzenie przed szereg – co szybko zrozumiano na Litwie – mogło zakończyć się bardzo źle. Tak właśnie stało się, kiedy pod presją gospodarczą i polityczną Moskwy Wilno zmuszone zostało do zawieszenia Aktu Niepodległości²⁹.

wschodniej. Telefonicznie – z Moskwy od red. Bolesława Porowskiego specjalnie dla „Kuriera Wileńskiego”, „KW”, 18 października 1990; Rosja broni interesów Rosjan, „KW”, 3 lipca 1993; J. Szostakowski, Za politykę, która ma przyszłość. Na pytania „Kuriera” odpowiada Povilas Gylys, minister spraw zagranicznych Republiki Litewskiej, „KW”, 13 stycznia 1993; Trudna droga do niepodległości. Rozmowa z Czesławem Okińcycem, deputowanym do litewskiego parlamentu. Rozmawiał Tadeusz Barzdo, „KW”, 3 lipca 1991; Tworzyć system zbiorowego bezpieczeństwa. Rozmawiał Henryk Mazur, „KW”, 21 grudnia 1991; Ulmanis: członkostwo w NATO nie jest sprawą priorytetową, „KW”, 27 października 1993; Sekretarz KC KPL (Na Platformie KPZR) Generał-Major Algimantas Naudžiūnas: Ludzie żądają wzięcia władzy, Rozmawiał Gienadij Arijewicz, „KW”, 2 sierpnia 1991.

²⁹ Akt Przywrócenia Państwa Litewskiego z 11 marca, zawieszono na 100 dni przez Litewską RN 29 czerwca 1990 r. Stało się tak w wyniku szantażu gospodarczego ZSRR oraz... nieformalnych nacisków Francji i Niemiec. Początkowo próbowano zaspokoić żądania Moskwy, zawieszając obowiązywanie wybranych przepisów (decyzje z 23 maja), ale kiedy naciski nie zmalły, Litwa zmuszona była na ogłoszenie moratorium. Po kolejnym półroczu, w związku z brakiem postępów w rozmowach Wilno–Moskwa, został on odwieszony (koniec grudnia 1990); por. *Akt Rady Najwyższej Republiki Litewskiej W sprawie odrodzenia niepodległego Państwa Litewskiego*, „KW”, 13 marca 1990; *Ustawa o nazwie i godle państwa*, „KW”, 13 marca 1990; *W drodze do rokowań na sesji Rady Najwyższej 22 maja*, „KW”, 24 maja 1990; *Uchwała Rady Najwyższej*

Warto również pamiętać o tym, że analizowano zawartość tematyczną czasopisma mniejszości narodowej, która była dodatkowo warunkowana samym faktem reprezentowania interesów Polaków na Litwie. Ten fakt był zauważalny na jego łamach i niewątpliwie wpływał na charakter wypowiedzi, które z jednej strony musiały brać pod uwagę żywotne interesy mniejszości polskiej, ale z drugiej interesy większości, z którą trzeba było żyć. Łatwo nie było, szczególnie w pierwszych latach, kiedy to, nie bez podstaw, postrzegano postępowanie części polskich działaczy jako antylitewskie. Ostatecznie przekaz zdominowała jednak zasada działania na rzecz bezpiecznej przyszłości całego państwa, co w rezultacie miało dać szanse rozwoju również zamieszkałym na Litwie Polakom. Nie ulega wątpliwości, że w zakresie popularyzowania tych idei w środowisku polskim „Kurier Wileński” odgrywał bardzo ważną, jeśli nie najważniejszą rolę.

Ocena zawartości tematycznej dziennika prowadzi do wniosku, że tematy poruszane na jego łamach były ważne i rzeczywiście zapisały się na kartach historii. O nich wszystkich można dziś przeczytać w opracowaniach z zakresu stosunków międzynarodowych przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku i w latach dziewięćdziesiątych minionego stulecia.

Bibliografia

Monografie

- Adelman K., *48 godzin, które zakończyły zimną wojnę*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2022.
- Baluk W., *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa krajów Wspólnoty Niepodległych Państw*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2008.
- Barcz J., *Sprawy polskie podczas konferencji „2 + 4”: potwierdzenie granicy polsko-niemieckiej i odszkodowania od Niemiec: studium z historii dyplomacji i prawa międzynarodowego*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2021.
- Bartnicki A., *Borys Jelcyń: studium politycznego upadku*, Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, Białystok 2024.
- Bezpieczeństwo europejskie: koncepcje, instytucje, implikacje dla Polski*, red. J. Czaputowicz, Wydawnictwo Ararat, Warszawa 1997.
- Cziomer E., *Polityka zagraniczna Niemiec: kontynuacja i zmiana po zjednoczeniu ze szczególnym uwzględnieniem polityki europejskiej i transatlantyckiej*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2005.
- Demografinė situacija Lietuvoje 1990–2002 Demographic situation in Lithuania*, Vilnius Statistikos departamentas Gedimino, Vilnius 2003.

Republiki Litewskiej, „KW”, 24 maja 1990; *Niełatwo będzie się porozumieć „Warunkiem rozmów jest moratorium; ale też warunkiem moratorium są rozmowy..”*, „KW”, 30 czerwca 1990; *Uchwała Rady Najwyższej Republiki Litewskiej o rozmowach Międzypaństwowych Republiki Litewskiej i Związku SRR*, „KW”, 29 grudnia 1990.

- Droga Niemców do ponownego zjednoczenia państwa: 1949–1990: praca zbiorowa*, red. A. Czubiński, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1991.
- Głuszko M., *Polska wobec rozpadu ZSRR w 1991 r.*, Armoryka, Sandomierz 2015.
- Górewicz I. D., *Stosunki niemiecko-rosyjskie: (1989–1999)*, Wydawnictwo von Borowiecky, Warszawa 2001.
- Grzebielucha J., *Bezpieczeństwo Polski a członkostwo w NATO 1989–1999*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica, Piła 2008.
- Gyventojai pagal lyti, amžiu, tautybę, ir tikyba. Population by Sex, Age, Nationality and Religion. 2001*, Vilnius 2002.
- Hofmann G., *Polacy i Niemcy: droga do europejskiej rewolucji roku 1989/90*, Nauka i Innowacje, Wrocław 2018.
- Kaczmarek J., *NATO w systemie bezpieczeństwa świata*, Atla 2, Wrocław 1998.
- Kaczmarek J., Skowroński A., *NATO – Europa – Polska*, Atla 2, Wrocław 1998.
- Karski K., *Rozpad Związku Radzieckiego a prawo międzynarodowe*, Bellona, Warszawa 2015.
- Kengor P., *Ronald Reagan i obalenie komunizmu: zbliżenie na Polskę*, AMF Plus Group, Warszawa 2007.
- Kłaczyński R., Grochal A., *Republiki bałtyckie: Litwa, Łotwa, Estonia na drodze do budowy niepodległości: studium politologiczne*, Wydawnictwo Libron, Kraków 2020.
- Kotkin S., *Armagedon był o krok: rozpad Związku Radzieckiego 1970–2000*, Świat Książki, Warszawa 2009.
- Kowalski K., *Polityczne i ekonomiczne aspekty przystąpienia Polski, Czech i Węgier do NATO w prasie amerykańskiej na przykładzie publikacji tygodników „Time” i „Newsweek”*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021.
- Kronika na gorąco pisana: „Czerwony Sztandar” – „Kurier Wileński” 1953–2003*, red. J. Sienkiewicz, „Kurier Wileński”, Wilno 2003.
- Kupiecki R., *NATO u progu XXI wieku*, Wydawnictwo Askon, Warszawa 2000.
- Marples D.R., *Historia ZSRR: od rewolucji do rozpadu*, Ossolineum, Wrocław 2006.
- Mazur Z., *Droga Niemiec do zjednoczenia wewnętrznego*, Instytut Zachodni, Poznań 2015.
- Mickiewicz P., *Polska droga do NATO: implikacje polityczne i wojskowe*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.
- O’Sullivan J., *Prezydent, papież, premier: oni zmienili świat*, AMF Plus Group, Warszawa 2007.
- Piowar M., *Ewolucja partnerstwa Sojuszu Północnoatlantyckiego z Federacją Rosyjską 1994–2006*, MON, Warszawa 2006.
- Polityka bezpieczeństwa państw bałtyckich*, J. Kozakiewicz, A. Olechowski (Wstęp do źródeł), Instytut Studiów Strategicznych, Kraków 2003.
- Polska wobec zjednoczenia Niemiec 1989–1991: dokumenty dyplomatyczne*, red. W. Borodziej, D. Pick, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.

- Rdzanek G., *Miejsce Litwy, Łotwy i Estonii w polityce wojskowej Danii w latach 1993–2000*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2003.
- Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla Europy i świata*, cz. 1: *Federacja Rosyjska*, red. A. Jach, Księgarnia Akademicka, Kraków 2011.
- Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla Europy i świata*, cz. 2: *Wspólnota Niepodległych Państw*, red. M. Smoleń, M. Lubina, Księgarnia Akademicka, Kraków 2011.
- Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla Europy i świata*, cz. 3: *Kontekst międzynarodowy*, red. J. Diec, Księgarnia Akademicka, Kraków 2011.
- Rozpad ZSRR i jego konsekwencje dla Europy i świata*, cz. 4: *Reinterpretacja po dwudziestu latach*, red. A. Jach, M. Kuryłowicz, Księgarnia Akademicka, Kraków 2012.
- Sawczuk J., *Od status quo do planu Kohla: geneza zjednoczenia Niemiec w świetle opublikowanych dokumentów Urzędu Kanclerskiego (1989 r.)*, Instytut Zachodni, Opole 2005.
- Sawczuk J., *Vertragsgemeinschaft 1989/1990: wzlot i upadek idei konfederacji dwu państw niemieckich*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2013.
- Siwiński W., *Litwa – droga do niepodległości*, Polska Agencja Prasowa, Warszawa 1990.
- Stępień-Kuczyńska A., *Gorbaczow: pieriestrojka i rozpad imperium*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.
- Stolarczyk M., *Podział i zjednoczenie Niemiec jako elementy ładów europejskich po drugiej wojnie światowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1995.
- Stosunki NATO – Federacja Rosyjska w świetle dokumentów*, tłum. R. Kupiecki, M. Menkiszak, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2018.
- Stradowski A., *Międzynarodowe aspekty zjednoczenia Niemiec*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.
- Wilk M.A., *Nowi członkowie nowego NATO*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2002.
- Wymiar wschodni NATO*, red. P. Gas, W. Unge, Instytut Studiów Strategicznych, Kraków 2006.
- Żebrowski W., *Współczesne systemy polityczne Litwy, Łotwy i Estonii: podobieństwa i różnice*, Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego, Olsztyn 2004.

Prasa

„Czerwony Sztandar” za lata 1989–1990.

„Kurier Wileński” za lata 1990–1999.

„Bliżej NATO: biuletyn informacyjny Biblioteki Sejmowej”, red. B. Szłapczyńska, Warszawa 1997–1999.

“Kurier Wileński” (“Vilnius Courier”) on Central and Eastern Europe’s path to security 1989–1999

Summary

The article analyzes how “Kurier Wileński,” the largest Polish-language periodical in the former USSR, presented issues related to international politics of the 1990s. The manner in which the content was presented is presented and the main areas of interest to the editors are identified. The basis for consideration was an analysis of the thematic content of the journal.

As a result of the analysis, it was determined that the newspaper carried out activities oriented towards the realization of the Lithuanian state’s prospective goals – the construction of an independent, democratic and secure homeland, which would also provide development opportunities for Poles residing in its territory. It was also found that, in accordance with the specific nature of the title, the majority of the texts published in its pages were of an informative nature, and there were few analytical or commentary studies, and they were often reprints or had the form of interviews.

Keywords: “Kurier Wileński”, security, 1990s, journalism.